

PRESUDA U PREDMETU BULATOVIĆ PROTIV CRNE GOR

DRUGO ODJELJENJE

PREDMET BULATOVIĆ PROTIV CRNE GORE

(Predstavka br. 67320/10)

PRESUDA

STRAZBUR

22. jul 2014. godine

Ova presuda postaje pravosnažna u okolnostima koje su izložene u članu 44 stav 2 Konvencije. U njoj može doći do redaktorskih izmjena.

U predmetu Bulatović protiv Crne Gore,

Evropski sud za ljudska prava (Drugo odjeljenje), zasijedajući u Vijeću u sastavu:

Guido Raimondi, *predsjednik*,

Işıl Karakaş,

András Sajó,

Nebojša Vučinić,

Egidijus Kūris,

Robert Spano,

Jon Fridrik Kjølbro, *sudije*,

i Abel Campos, *zamjenik sekretara odjeljenja*,

nakon vijećanja bez prisustva javnosti dana 1. jula 2014. godine,
donosi sljedeću presudu, usvojenu tog datuma:

POSTUPAK

1. Ovaj predmet pokrenut je predstavkom (br. 67320/10) koju je 15. novembra 2010. godine protiv Crne Gore Sudu po članu 34 Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: Konvencija) podnio crnogorski državljanin g. Željko Bulatović (u daljem tekstu: podnosilac predstavke).

2. Vladu Crne Gore (u daljem tekstu: Vlada) zastupao je njen Zastupnik, g. Z. Pažin.

3. Podnosilac predstavke naročito se žalio na uslove i dužinu istražnog pritvora. On se takođe žalio na nedostatak medicinske njege dok je bio u istražnom pritvoru.

4. Dana 5. novembra 2012. godine Vlada je obaviještena o predstavi.

ČINJENICE**I. OKOLNOSTI PREDMETA**

5. Podnosilac predstavke rođen je 1969. godine u Podgorici gdje i živi.

A. Krivični postupak

6. Dana 8. maja 2001. godine podnosilac predstavke usmratio je X i odmah zatim napustio zemlju.

7. Dana 6. marta 2002. godine, on je u odsustvu oglašen krivim za ubistvo i kažnjen na kaznu zatvora u trajanju od dvadeset godina.

8. Dana 27. juna 2002. godine podnosilac predstavke je uhapšen u Španiji po međunarodnoj potjernici i zadržan u policijskom pritvoru.

9. Dana 14. maja 2003. godine izručen je Crnoj Gori.

10. Dana 3. februara 2004. godine krivični postupak protiv podnosioca predstavke je ponovljen.

11. Dana 10. aprila 2009. godine Viši sud u Podgorici oglasio je Podnosioca predstavke krivim i osudio ga na zatvorsku kaznu u trajanju od četrnaest godina i naložio mu da plati troškove postupka i sudske takse (*na osnovu sudskog paušala*).

12. Dana 29. januara 2010. godine Apelacioni sud u Podgorici poništio je presudu i naložio ponovno suđenje.

13. Na dan 4. oktobar 2010. godine Viši sud našao je da je podnosilac predstavke kriv, osudio ga na zatvorsku kaznu u trajanju od četrnaest godina i naložio mu da plati troškove postupka i sudske takse.

14. Dana 21. marta 2011. godine Apelacioni sud potvrdio je tu odluku. Čini se da je ta odluka 26. aprila 2011. godine uručena Podnosiocu predstavke i on je prebačen u zatvor.

15. Dana 19. septembra 2011. godine Vrhovni sud u Podgorici odbacio je zahtjev za ispitivanje zakonitosti pravosnažne presude koji je podnio podnosilac predstavke.

16. Dana 25. novembra 2011. godine podnosilac predstavke podnio je ustavnu žalbu u kojoj se žalio, u materijalnom dijelu, na obrazloženje sudova, njihovu ocjenu dokaza i tumačenje zakona. On se takođe žalio na razne nepravilnosti u rješavanju njegovog kontrolnog zahtjeva i njegove tužbe za pravično zadovoljenje (v. stavove 17-22 ove presude). Na dan 2. novembra 2012. godine podnosilac predstavke povukao je svoju ustavnu žalbu i Ustavni sud je obustavio postupak 27. novembra 2012. godine.

B. Pokušaji podnosioca predstavke da ubrza krivični postupak

17. Na dan 10. novembra 2009. godine podnosilac predstavke podnio je kontrolni zahtjev, žaleći se da Apelacioni sud nije odlučio po njegovoj žalbi u roku od tri mjeseca (v. stav 75 ove presude).

18. Dana 11. januara 2010. godine, nakon što nije dobio odgovor na prethodni zahtjev, podnosilac predstavke žalio se Vrhovnom sudu.

19. Dana 7. jula 2010. godine, nakon što nije i dalje dobijao nikakav odgovor, podnosilac predstavke podnio je tužbu za pravično zadovoljenje.

20. Dana 29. septembra 2010. godine Vrhovni sud odbacio je tu tužbu po osnovu toga što podnosilac predstavke nije podnio kontrolni zahtjev.

21. Dana 10. maja 2011. godine podnosilac predstavke podnio je novu tužbu za pravično zadovoljenje.

22. Dana 17. juna 2011. godine Vrhovni sud presudio je da je krivični postupak nerazumno dug. Smatrajući da lišenje slobode podnosioca predstavke iziskuje hitno postupanje, ali i da je riječ o složenom predmetu u

kome je podnosilac predstavke takođe doprinio cjelokupnoj dužini postupka, sud mu je dosudio 2.000 eura (EUR). Prijedlog podnosioca predstavke da se odluka objavi odbijen je pošto sud nije povredu smatrao "teškom povredom" prava na suđenje u razumnom roku. Takođe je konstatovano da je podnosilac predstavke zaista predao kontrolni zahtjev ranije, koji nije bio uzet u razmatranje, i da njegovu žalbu u tom smislu Apelacioni sud nikada nije proslijedio Vrhovnom sudu.

23. Dana 25. jula 2011. godine, podnosilac predstavke podnio je ustavnu žalbu protiv te odluke, žaleći se, naročito na to što je Vrhovni sud odbio njegovu prvu tužbu za pravično zadovoljenje; na zaključak da je on doprinio cjelokupnoj dužini krivičnog postupka i na dosuđeni iznos. Takođe je tražio da se odluka Vrhovnog suda objavi. U martu 2013. godine, kada je Vlada predala svoja zapažanja, još nije bilo odlučeno po ustavnoj žalbi.

C. Lišenje slobode podnosioca predstavke

24. 6. marta 2002. godine Viši sud izdao je nalog za pritvor podnosioca predstavke u njegovom odsustvu.

25. Dana 20. aprila 2004. godine, nakon što je podnosilac predstavke izručen Crnoj Gori, Viši sud izdao je novi nalog za pritvor zbog opasnosti da bi podnosilac predstavke mogao pobjeći, posebno zbog činjenice da se već ranije krio i da je bio uhapšen po međunarodnoj potjernici.

26. Viši sud je dalje produžavao pritvor 1. juna 2004, 26. septembra 2005, 8 septembra 2008, 23 decembra 2008, 27 februara 2009 i 10 aprila 2009. godine. Ove je odluke o produženju pritvora izgleda kasnije potvrdio Apelacioni sud.

27. Odlukom koja je donesena 8. septembra 2008. godine takođe je uzeta u obzir težina krivičnog djela za koje je podnosilac predstavke optužen i kazna koja mu je mogla biti izrečena.

28. U svojoj odluci od 10. aprila 2009. godine Viši sud uzeo je u obzir i dodatno lične okolnosti podnosioca predstavke, smatrajući da činjenica da je on nezaposlen i da je neoženjen povećava rizik od njegovog bijega. U odluci se precizira da lišenje slobode podnosioca predstavke može da traje dok se ne donese pravosnažna odluka u krivičnom postupku ili, u najgorem, dok on ne odsluži četrnaestogodišnju zatvorsku kaznu.

29. Vlasti nisu uzele u obzir ni u jednoj od tih odluka mogućnost da se obezbijedi prisustvo podnosioca predstavke na suđenju upotrebom drugih preventivnih mjera.

30. Dana 14. januara 2010. godine podnosilac predstavke podnio je ustavnu žalbu u kojoj se žalio na dužinu lišenja slobode. Izgleda da je tu žalbu kasnije izmijenio u tri navrata, 1. marta 2010. godine, 8. decembra 2010. godine i 9. decembra 2010. godine, prilažući neke od relevantnih dokumenata, kao što je njegov kontrolni zahtjev, kasnija žalba, tužba za pravično zadovoljenje, te odluka Vrhovnog suda po istoj. U martu mjesecu

2013. godine, kada je Vlada predala svoja zapažanja, još nije bilo riješeno po ustavnoj žalbi.

31. Izgleda da je podnosilac predstavke ostao u pritvoru dok njegova osuđujuća presuda nije postala pravosnažna odlukom Apelacionog suda 2011. godine, nakon čega je prebačen u zatvor kako bi odslužio svoju kaznu.

D. Uslovi pritvora

32. Kada je riječ o uslovima pritvora argumenti koje su podnijele strane se razlikuju.

33. Podnosilac predstavke naveo je, naročito, da je ćelija u kojoj je bio lišen slobode bila prenatrpana, i da nije imao vodu za piće, ni priliku za svakodnevne fizičke aktivnosti.

34. Konkretnije, dimenzija ćelije bila je 25 m², a u njoj je bilo smještno 14 lica lišenih slobode koji su spavali na krevetima na tri nivoa. Ćelija je takođe imala ormariće, sanitarni čvor i sto za ručavanje. Navodno su pritvorenici dobili TV aparat 2007. godine.

35. Zatim, između 2003. i 2007. godine, naročito ljeti, tokom dana nije bilo tekuće vode. Pritvorena lica, uključujući podnosioca predstavke, morala su da sakupljaju vodu u posude tokom noći tako da imaju dovoljno tokom dana i za piće i za higijenske namjene. 2007. godine iskopan je bunar, ali ta voda navodno nije bila za piće jer je bila prljava.

36. I na kraju, do 2007. godine dnevne šetnje trajale su četrdeset minuta umjesto 120 minuta kako je predviđao važeći zakon i uopšte ih nisu organizovali četvrtkom i petkom, a ni kišnim danima. Izgleda da su nakon zatvorskog štrajka iz 2007. godine trajanja šetnji povećana na šezdeset minuta i da su ponovo uvedene četvrtkom. Izgleda da i dalje nije bilo šetnji petkom. Do 2009. godine pritvorenim licima nije bilo dozvoljeno da izlaze napolje kišnim danima i ponekad bi i po dvadeset dana bivali zatvoreni u svojim ćelijama.

37. Vlada je, sa svoje strane, navela da je podnosilac predstavke bio pritvoren u ćeliji od 28 m² sa još četiri ili pet drugih lica i da je samo povremeno tu boravilo još devet pritvorenika. Opšte nestašice vode su postojale u kraju gdje je smješten zatvor, a podnosilac predstavke imao je dvije tridesetominutne šetnje na otvorenom svaki dan. Vlada je takođe navela da su se uslovi u zatvoru značajno poboljšali nakon posjete Evropskog komiteta za sprečavanje torture i nečovječnog i ponižavajućeg postupanja (u daljem tekstu: CPT) 2008. godine (v. stavove 114-118 ove presude).

E. Medicinska njega

38. Dana 14. maja 2003. godine kada je izručen Crnoj Gori i zadržan u pritvoru, podnosioca predstavke pregledao je zatvorski ljekar. Tom prilikom podnosilac predstavke izjavio je da nema nikakvih oboljenja. U decembru 2003. godine urađeni su mu nalazi krvi i urina. Nema dokaza u spisima njegovog predmeta da je on u to vrijeme bolovao od bilo kakve bolesti.

39. U martu 2006. godine podnosioca predstavke pregledali su u Kliničkom centru Crne Gore. Medicinski izvještaj izdat u to vrijeme je uglavnom nečitak. U dijelu koji se može pročitati navodi se da je dva mjeseca prije pregleda podnosilac predstavke bio pod stresom, da je imao nenormalan bol u grudima koji se kasnije nije ponovio i da je njegov krvni pritisak bio u to vrijeme visok. Ljekar je preporučio kardiološki pregled (*holter monitoring*) i kontrolu za tri mjeseca.

40. Između 15. avgusta 2006. godine i 26. januara 2007. godine podnosilac predstavke imao je četiri analize krvi, čiji su rezultati pokazali da su u različitim periodima jedan ili dva parametra bili blago povišeni, a da su ostali parametri bili ili u normalnom rasponu ili nečitki. Nema dokaza u spisima predmeta da je podnosilac predstavke prošao preporučeni kardiološki pregled ili kontrolu.

41. U martu mjesecu 2011. godine podnosioca predstavke ponovo je pregledao u kliničkom centru specijalista interne medicine (internista). U medicinskom izvještaju koji je tada izdat navodi se da je podnosilac predstavke imao stezanje iza grudne kosti, koje je postajalo češće i jače. Zatvorski ljekar preporučio je holter monitoring kod kardiologa i precizirao da bi se zdravstveno stanje podnosioca predstavke pogoršalo kada bi se ta ispitivanja odložila.

42. Između 22. marta i 4. aprila 2011. godine podnosioca predstavke pregledao je kardiolog (holter, elektrokardiogram i ergometrijska ispitivanja). Rezultati su pokazali da je lijeva srčana komora podnosioca predstavke blago uvećana sa hipertrofičnim zidovima. Takođe je imao i dijastolišku disfunkciju prvog stepena.

43. Različitih datuma između februara 2005. godine i maja 2011. godine podnosioca predstavke nekoliko puta pregledao je dermatolog, urolog, psihijatar i hirurđ, a prošao je rendgenske preglede abdomena i kičme. Prepisano mu je odgovarajuće liječenje po potrebi.

F. Ostale relevantne činjenice

44. Dana 7. decembra 2006. godine Zaštitnik ljudskih prava i sloboda (Ombudsman) je podnio inicijativu Ustavnom sudu za provjeru ustavnosti člana 572 Zakonika o krivičnom postupku iz 2003. godine (v. stav 70 ove presude). Dana 3. jula 2008. godine Ustavni sud obustavio je postupak jer je

u međuvremenu donesen novi Ustav, a inicijativa ombudsmana odnosila se na Ustav koji više nije bio na snazi.

45. Dana 12. septembra 2008. godine nekoliko pritvorenih lica, uključujući podnosioca predstavke, obratili su se pisanim putem Predsjedniku Vrhovnog suda sa pritužbama na dužinu lišenja slobode.

46. Izgleda da su 2008. i 2010. godine date dvije amnestije zatvorenicima koji su bili osuđeni prije tih datuma. Dana 6. juna 2011. godine Osnovni sud u Podgorici odbacio je zahtjev podnosioca predstavke da se i njemu da amnestija. Dana 30. juna 2011. godine Viši sud potvrdio je tu odluku.

47. Različitih datuma 2009. godine podnosilac predstavke žalio se različitim međunarodnim organizacijama koje imaju predstavnike u Crnoj Gori, kao i ombudsmanu Crne Gore, na dužinu svog lišenja slobode i krivičnog postupka. Neke od organizacija navodno nisu odgovorile uopšte dok su druge odgovorile da nemaju nadležnost da se bave pojedinačnim predmetima. Apelacioni sud, odgovarajući na upit ombudsmana, odgovorio je da će biti preduzete sve realne mjere da se predmetni postupak ubrza, iako će to biti teško jer došlo do priliva hitnih i složenih predmeta.

48. Dana 14. januara 2010. godine, uz podnošenje ustavne žalbe zbog dužine lišenja slobode, podnosilac predstave obratio se i za ocjenu ustavnosti člana 572 Zakonika o krivičnom postupku iz 2003. godine. Dana 10. maja 2012. godine Ustavni sud odbacio je zahtjev jer je Zakonik prestao da bude na snazi od 1. septembra 2011. godine (v. stav 76 ove presude) i zbog toga nije bilo pravnog osnova da se ispita da li je gore pomenuta odredba bila u skladu sa Ustavom dok je taj Zakonik bio na snazi.

49. Na dan 22. novembar 2011. godine, podnosilac predstavke izgleda je tražio od Osnovnog državnog tužilaštva da ispita neke od zaposlenih u Apelacionom sudu jer nisu prosljedili njegov kontrolni zahtjev Vrhovnom sudu. Dana 21. februara 2012. godine zamjenik osnovnog državnog tužioca obavijestio je podnosioca predstavke da neće pokrenuti krivično gonjenje po službenoj dužnosti u tom smislu. Podnosilac predstavke mogao je, međutim, da pokrene krivično gonjenje kao oštećeni. Nema dokaza u spisima predmeta o tome da li je podnosilac predstavke to učinio.

50. Dana 22. februara 2012. godine kazna podnosioca predstavke smanjena je za šest mjeseci nakon pomilovanja koje mu je dao Predsjednik.

51. Dana 19. avgusta 2013. godine kazna podnosioca predstavke dalje je smanjena zbog amnestije koja je bila predviđena novim zakonom (v. stav 81 ove presude). Dana 27. avgusta 2013. godine ta odluka postala je pravosnažna i podnosilac predstavke je oslobođen.

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

A. Ustav Republike Crne Gore iz 1992. godine, objavljen u Službenom listu Republike Crne Gore - br. 48/92)

52. Član 23 Ustava sadrži detalje o pritvoru. Naročito stav tri predviđa da trajanje pritvora mora biti svedeno na najkraće vrijeme.

B. Ustav Crne Gore iz 2007. godine, objavljen u Službenom listu Crne Gore - br. 01/07)

53. Član 30 ovog Ustava odgovara članu 23 Ustava iz 1992. godine.

54. U članu 32 predviđa se da svako ima pravo na pravično i javno suđenje u razumnom roku pred nezavisnim, nepristrasnim i zakonom ustanovljenim sudom.

55. U članu 149 predviđa se da Ustavni sud odlučuje o ustavnoj žalbi zbog povrede ljudskih prava i sloboda zajamčenih Ustavom, nakon iscrpljivanja svih djelotvornih pravnih sredstava.

56. Ovaj Ustav je stupio na snagu 22. oktobra 2007. godine.

C. Zakon o Ustavnom sudu Crne Gore, objavljen u Službenom listu Crne Gore br. 64/08)

57. U članu 48 predviđa se da se ustavna žalba se može podnijeti protiv pojedinačnog akta državnog organa, organa državne uprave, organa lokalne samouprave ili pravnog lica koje vrši javna ovlašćenja, zbog povrede ljudskih prava i sloboda zajemčenih Ustavom, nakon iscrpljivanja svih djelotvornih pravnih sredstava.

58. U članovima 49 do 59 predviđaju se dodatni detalji vezani za postupanje po ustavnim žalbama. Konkretno, članom 56 predviđa se da kada Ustavni sud utvrdi da je povrijeđeno ljudsko pravo ili sloboda ukida sporni akt, u cjelini ili djelimično, i predmet vraća na ponovni postupak organu koji je donio ukinuti akt.

59. Ovaj Zakon stupio je na snagu u novembru mjesecu 2008. godine.

D. Zakon o krivičnom postupku, objavljen u Službenom listu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije br. 4/77, 14/85, 74/87, 57/89 i 3/90, i u Službenom listu Savezne Republike Jugoslavije br. 27/92 i 24/94)

60. Član 182 ovog Zakona predviđa da se učešće okrivljenog u krivičnom postupku može obezbijediti putem slanja sudskih poziva, njegovim prinudnim izvođenjem pred sud, obećanjem okrivljenog da neće

napuštati svoje boravište, te kroz izricanje jemstva ili pritvora. Nadležni sud neće primijeniti težu mjeru da bi obezbijedio pristustvo okrivljenog ukoliko bi se lakšom mjerom mogao postići isti cilj. Isto tako, mjere automatski prestaju kada prestanu da postoje razlozi za njihovu primjenu, ili se zamjenjuju lakšim mjerama kada se ispune uslovi.

61. U članovima 183 do 200 izlažu se detalji o svakoj od ovih mjera.

62. U članu 190(2), konkretno, predviđa se da će period pritvora biti što kraći i da će svi organi uključeni u krivični postupak djelovati sa naročitom hitnošću ukoliko je optuženi u pritvoru.

63. U članu 197 predviđaju se ograničenja pritvora prije podizanja optužnice. Takva ograničenja nisu bila predviđena za period nakon što je lice optuženo.

E. Zakonik o krivičnom postupku iz 2003. godine, objavljen u Službenom listu Republike Crne Gore br. 71/03, 07/04, i 47/06)

64. U članu 16 predviđa se, između ostalog, obaveza sudova da sprovedu postupak bez odlaganja i da trajanje pritvora bude najkraće vrijeme koje je potrebno.

65. U članu 136 predviđa se da učešće okrivljenoga u krivičnom postupku može da se obezbijedi putem slanja sudskih poziva, njegovim prinudnim izvođenjem pred sud, mjerama nadzora, te kroz izricanje jemstva ili pritvora. Nadležni sud će obezbijediti da se ne primjenjuje teža mjera ukoliko se lakšom mjerom može postići isti cilj. Isto tako, mjere automatski prestaju kada prestanu da postoje razlozi za njihovu primjenu, ili se zamjenjuju lakšim mjerama kada se ispune uslovi.

66. U članovima od 137 do 153 izlažu se detalji o svakoj od ovih mjera.

67. Član 147 stav 2, konkretno, predviđa dužnost svih organa uključenih u krivični postupak da postupaju sa naročitom hitnošću ukoliko je optuženi u pritvoru.

68. U članu 148 stav 1(1) predviđa se da se pritvor može naložiti ukoliko postoji osnovana sumnja da je optuženi počinio krivično djelo i ako postoje okolnosti koje ukazuju na mogućnost njegovog/njenog bijega.

69. U članu 152, između ostalog se predviđa da pritvor može da traje najviše dvije godine nakon podizanja optužnice. Ukoliko optuženi ne dobije prvostepenu presudu u roku od dvije godine, pritvor se ukida a optuženi oslobađa. Nakon donošenja prvostepene odluke pritvor može da traje još najviše godinu dana. Ukoliko se u roku tih godinu dana ne donese drugostepena presuda kojom se preinačuje ili potvrđuje prvostepena presuda, pritvor se može ukinuti, a optuženi osloboditi. Ukoliko drugostepeni sud poništi prvostepenu presudu, pritvor može trajati još najviše godinu dana nakon donošenja drugostepene presude.

70. U članu 572 predviđa se da se ograničenja pritvora propisana članom 152 Zakonika mogu primijeniti samo na postupke pokrenute nakon što je Zakonik stupio na snagu.

71. U članu 155 stav 2 predviđa se da svako pritvoreno lice može da šeta na otvorenom (*obezbjediće se kretanje*) najmanje dva sata svakog dana.

72. U članu 156 predviđa se da će, nakon zahtjeva pritvorenog lica i uz odobrenje istražnog sudije, pritvorena lica moći da primaju posjete, između ostalog, i ljekara.

73. U članu 158, predviđa se da predsjednik nadležnog suda vrši nadzor nad izvršenjem pritvora. Predsjednik nadležnog suda, ili neki drugi sudija kojeg on odredi, barem jednom mjesečno posjećuje pritvorena lica i ispituje kako se sa njima postupa. On preduzima mjere da ukloni nepravilnosti koje uoči tokom svoje posjete. Predsjednik suda i istražni sudija mogu, u svakom trenutku, posjećivati pritvorena lica, razgovarati sa njima i primiti njihove pritužbe.

74. U članu 397 predviđa se, između ostalog da drugostepeni sud može da ukine prvostepenu presudu i naloži ponovno suđenje. Ukoliko je optuženi bio u pritvoru drugostepeni sud će ispitati da li i dalje postoje razlozi za pritvor i donijeti odluku o produženju ili prekidanju pritvora. Protiv te odluke nije dozvoljena žalba.

75. Po članu 40 stav 2 drugostepeni sud ima obavezu da svoju odluku zajedno sa cjelokupnim spisima predmeta dostavi prvostepenom sudu najkasnije u roku od tri mjeseca ukoliko je optuženi bio u pritvoru.

76. Ovaj Zakonik stupio je na snagu 6. aprila 2004. godine. Prethodni zakonik je time ukinut, osim poglavlja koja su se odnosila na međunarodnu pravnu pomoć i izručenje optuženih i osuđenih lica, koja nisu relevantna za ovaj predmet.

F. Zakonik o krivičnom postupku iz 2009. godine, objavljen u Službenom listu Crne Gore br. 570/9 i 49/10)

77. Ovaj Zakonik je stupio na snagu 1. septembra 2011. godine čime je ukinut prethodni Zakonik, osim odredbi Poglavlja XXIX koje nisu relevantne za ovaj predmet.

G. Zakon o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku, objavljen u Službenom listu Crne Gore br. 11/07

78. Ovaj Zakon predviđa, u određenim okolnostima, mogućnost da se dug postupak ubrza putem kontrolnog zahtjeva, te mogućnost da se podnosiocu tužbe dosudi naknada putem tužbe za pravično zadovoljenje.

79. U članu 2, konkretno, predviđa se da u slučaju povrede prava na suđenje u razumnom roku, pravo na sudsku zaštitu imaju stranka i umješak

u građanskom postupku, stranka i zainteresovano lice u upravnom sporu, te okrivljeni i oštećeni u krivičnom postupku.

80. U članu 44 se između ostalog predviđa retroaktivna primjena ovog Zakona na sve postupke od 3 marta 2004. godine, uzimajući u obzir trajanje postupka prije tog datuma.

H. Zakon o amnestiji lica osuđenih za krivična djela propisana zakonima Crne Gore i lica osuđenih stranom krivičnom presudom koja se izvršava u Crnoj Gori, objavljen u Službenom listu Crne Gore br. 39/13).

81. U ovom se Zakonu, između ostalog, predviđa amnestija za lica osuđena za ubistvo pravosnažnom presudom prije datuma stupanja na snagu ovog Zakona, te smanjenje njihove sankcije za 25%. Ovaj Zakon stupio je na snagu 15. avgusta 2013. godine

I. Pravilnik o kućnom redu za izdržavanje pritvora, objavljen u Službenom listu Socijalističke Republike Crne Gore br. 10/87)

82. Pravilom 14 predviđa se da će pritvoreno lice odmah po prijemu u zatvor pregledati ljekar opšte prakse. Medicinski izvještaj uključuje se u medicinski dosije pritvorenog lica.

83. Pravilom 21(2) predviđa se da će zatvorski ljekar posjećivati pritvorena lica najmanje jednom sedmično i, kada je potrebno, predložiti adekvatne mjere za uklanjanje zapaženih nepravilnosti.

84. Pravilom 23 predviđa se da će u slučaju oboljenja pritvoreno lice dobiti medicinsko liječenje u zatvorskoj ambulanti. Ukoliko je potrebno da se pritvoreno lice hospitalizuje, ono se prebacuje u zatvor sa bolničkim odjeljenjem. U hitnim slučajevima pritvoreno lice prebacuje se u najbližu bolnicu. Organ koji vodi postupak protiv pritvorenog lica odlučuje o prebacivanju u drugi zatvor na prijedlog zatvorskog ljekara. U hitnim slučajevima tu odluku donosi direktor zatvora koji odmah mora da obavijesti organ koji vodi postupak.

85. Pravilom 24 predviđa se da, ukoliko to traži pritvoreno lice i uz odobrenje organa koji vodi postupak i pod njegovim nadzorom, pritvoreno lice može da pregleda ljekar po njegovom izboru. Takav pregled se, u principu, vrši u prisustvu zatvorskog ljekara. Prije pregleda pritvoreno lice mora najprije pregledati zatvorski ljekar.

86. U Pravilu 53(3) predviđa se da će zatvorski ljekar pregledati pritvoreno lice u vrijeme njegovog oslobađanja, i da će medicinski izvještaj biti uključen u medicinski dosije pritvorenog lica.

J. Praksa Ustavnog suda po ustavnim žalbama

87. Vlada Crne Gore u svojim je zapažanjima navela da je u periodu između 1. januara 2008. godine i 31. decembra 2012. godine Ustavni sud dobio 2.171 ustavnu žalbu, po kojima je donesena 1.391 odluka: 32 ustavne žalbe su prihvaćene, 727 odbijene, 617 odbačene a u 5 slučajeva postupak je obustavljen.

III. RELEVANTNI MEĐUNARODNI DOKUMENTI

A. Izvještaj Evropskog komiteta za sprečavanje torture i nečovječnog i ponižavajućeg postupanja u odnosu na Crnu Goru

88. U periodu između 15 i 22. septembra 2008. godine Evropski komitet za sprečavanje torture i nečovječnog i ponižavajućeg postupanja (u daljem tekstu: CPT) posjetio je Crnu Goru.¹

89. Tokom svoje posjete CPT je, između ostalog, konstatovao "alarmantni nivo prenatrpanosti" u istražnom zatvoru u Podgorici. Konkretno, u ćeliji veličine 28 m² sa petnaest mjesta za spavanje (na krevetima na tri nivoa) smješten je dvadeset i jedan muškarac zatvorenik. U mnogim ćelijama zatvorenici su morali da spavaju na madracima ili samo presavijenim ćebadima koja su bila postavljena direktno na pod. Većina ćelija su zagušljive i vlažne, uprkos tome što postoje veliki prozori i uređaji za klimatizaciju. Lica u istražnom zatvoru boravila su dnevno dvadeset tri sata ili više u svojim ćelijama, u nekim slučajevima po nekoliko godina. Jedina aktivnost van ćelija koja im je bila na raspolaganju bile su vježbe na otvorenom koje su se odvijale u dva perioda od po trideset minuta, koji navodno nisu bili na raspolaganju petkom (v. stavove 55 i 57 izvještaja CPT-a).

90. Situacija u smislu raspoloživog zdravstvenog osoblja bila je daleko od zadovoljavajućeg. Opštu zdravstvenu zaštitu pružao je jedan jedini ljekar koji je stalno bio u pripravnosti, što je moglo dovesti do dugih kašnjenja u dobijanju zdravstvene zaštite i moglo je uticati na kvalitet zdravstvene zaštite (v. stav 62 izvještaja CPT-a).

91. Nije bilo sistematskog pristupa rješavanju pritužbi zatvorenika i nije bilo ni registra pritužbi. Pritužbe zatvorenika i reagovanja na njih čuvala su se u ličnim dosijea dotičnih zatvorenika, pri čemu su neke pritužbe ostale bez pisanog odgovora (v. stav 81 izvještaja CPT-a).

92. CPT je konstatovao da su zatvorske ustanove posjećivali istražni sudije, Ombudsman i nevladine organizacije, ali da su te posjete izgleda bile

¹ Izvještaj koji je CPT pripremio nakon pomenute posjete može se naći na <http://www.cpt.coe.int/documents/mne/2010-03-inf-eng.htm>.

prilično rijetke i ograničene u obimu pošto posjetioci nisu imali direktnih kontakata sa zatvorenicima (v. stav 82 izvještaja CPT-a).

93. CPT je preporučio da crnogorske vlasti preduzmu niz koraka u vezi sa gore pomenutim ptinjima, od kojih je jedan značajno smanjenje nivoa popunjenosti u ćelijama u Istrražnom zatvoru u Podgorici, sa ciljem da se ispuni standard od 4m² životnog prostora po zatvoreniku (v. stavove 58, 64, 81 i 82 izvještaja CPT-a).

94. U februaru mjesecu 2012. godine CPT je ponovo posjetio Crnu Goru. Izvještaj iz te posjete još uvijek nije dostupan.

B. Izvještaji Evropske komisije

95. Pitanje zatvorskih uslova pokrenuto je takođe u kontekstu procesa pristupanja Crne Gore Evropskoj Uniji. Konkretno, u Izvještajima o napretku iz 2011 i 2012. godine Evropska komisija konstatovala je da iako se zatvorski uslovi poboljšavaju, i dalje nisu u skladu sa međunarodnim standardima, pri čemu zabrinutost i dalje izaziva prenatrpanost.²

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANOVA 3 I 5 STAV 3 KONVENCIJE

96. Pozivajući se na članove 3 i 5 stav 3 Konvencije, podnosilac predstavke žalio se na uslove istražnog pritvora. On se žalio i na nedostatak medicinske njege u pritvoru i na dužinu pritvora.

97. Navedeni članovi glase:

Član 3

“Niko ne smije biti podvrgnut mučenju , ili nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.”

Član 5 stav 3

“Svako ko je uhapšen ili lišen slobode shodno odredbama iz stava 1.c ovog člana ... mora imati pravo da mu se sudi u razumnom roku ili da bude pušten na slobodu do suđenja . Puštanje na slobodu može se usloviti garancijama da će se lice pojaviti na suđenju.”

² Relevantni izvještaji mogu se pronaći na:

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/mn_rapport_2011_en.pdf, i

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/mn_rapport_2012_en.pdf

A. Prihvatljivost

1. Šest mjeseci

98. Vlada je navela da podnesci koje je podnosilac predstavke poslao Sudu nakon što je predata prvobitna predstavka treba da se odbace jer su predati van vremenskog ograničenja od šest mjeseci.

99. Podnosilac predstavke nije dao nikakve komentare u tom smislu.

100. Sud je već izrazio stav da višestruki uzastopni periodi pritvora treba da se posmatraju kao cjelina i da šestomjesečni period treba da počne da teče tek od kraja posljednjeg period lišenja slobode prije suđenja (v. *Solmaz protiv Turske*, br. 27561/02, stav 36, 16. januar 2007. godine). U tom se smislu konstatuje da je istražni pritvor podnosioca predstavke završen 4. oktobra 2010. godine kada ga je osudio Viši sud (v. stav 13 ove presude). Jasno je iz spisa predmeta da je pritužba podnosioca predstavke na dužinu pritvora predata 15. novembra 2010. godine i da su njegove pritužbe na loše uslove pritvora i nedostatak medicinske njege predate 18. marta 2011. godine. Slijedi da su te pritužbe predate u roku od šest mjeseci i zato se ne mogu odbaciti kao da su predate van roka predviđenog članom 35 Konvencije.

2. Neiscrpljivanje pravnih lijekova

a. Argumenti strana

101. Vlada je navela da nadzor nad izvršenjem pritvora vrši predsjednik suda (v. stav 73 ove presude), koji o tome podnosi izvještaj Vrhovnom sudu i Ministarstvu pravde. Konkretno, on je mogao u svakom trenutku posjetiti sva pritvorena lica, uključujući i na zahtjev pritvorenih lica, kada su se oni mogli žaliti na svaki aspekt izvršenja njihovog pritvora. Predsjednik suda ili sudija kojeg on odredi, imali su dužnost da preduzmu sve mjere da uklone sve nepravilnosti koje bi tako uočili.

102. Vlada je dalje navela da podnosilac predstavke nije na pravi način iskoristio ustavnu žalbu, koja je djelotvorni domaći pravni lijek. Vlada je predala statističke podatke u vezi sa tim (v. stav 87 ove presude). Vlada je konstatovala da je u odlučivanju po ustavnim žalbama Ustavni sud odlučivao i o pravima koja podnosilac predstavke pominje u svojoj predstavi. Vlada nije predala nijednu odluku niti bilo kakve druge detalje u vezi sa tim.

103. Podnosilac predstavke je, sa svoje strane, naveo da je predao ustavne žalbe od kojih su dvije još uvijek neriješene, što je jasno značilo da nisu bile prioritetne. Nadalje, odlučivanje po njegovoj ustavnoj žalbi o njegovom pritvoru više nije imalo smisla, s obzirom na to da je osuđujuća presuda u njegovom slučaju u međuvremenu postala pravosnažna čime je prestao njegov istražni pritvor. On je takođe naveo da je za devet godina

samo jednom bio svjedok kada je sudija Vrhovnog suda posjetio istražni zatvor.

b. Relevantni principi

104. Sud je ponovio da, prema njegovoj ustanovljenoj sudskoj praksi, svrha pravila da se moraju iscrpiti domaći pravni lijekovi iz člana 35 stav 1 Konvencije jeste da se Stranama ugovornicama pruži prilika da spriječe ili isprave navodne povrede prije nego što se izvedu pred Sud. Međutim, jedini pravni lijekovi koje treba iscrpiti su oni pravni lijekovi koji su djelotvorni.

105. Obaveza je Vlade koja tvrdi da nisu iscrpljeni djelotvorni domaći pravni lijekovi da uvjeri Sud da je pravni lijek djelotvoran, dostupan i u teoriji i u praksi u relevantno vrijeme, tj. da je bio dostupan, da je mogao da pruži pravno zadovoljenje za pritužbe podnosioca predstavke i da je nudio razumne izgleda za uspjeh. Međutim, kada se ispuni ovaj teret dokazivanja, obaveza je podnosioca predstavke da utvrdi da je pravni lijek koji je ponudila Vlada zapravo bio iscrpljen ili da iz nekog razloga nije bio adekvatan ili djelotvoran u konkretnim okolnostima predmeta ili da su postojale posebne okolnosti koje su ga/ju oslobađale od te obaveze (v. *Akdivar i drugi protiv Turske*, 16. septembar 1996. godine, stav 68, *Izveštaji o presudama i odlukama 1996-IV*).

106. Sud konstatuje da se u primjeni ovog pravila kontekst mora uzeti u obzir u primjerenom mjeri. Shodno tome, Sud priznaje da se član 35 stav 1 mora primjenjivati sa određenim stepenom fleksibilnosti i bez pretjeranog formalizma (v. *Akdivar i drugi*, citirano ranije u tekstu ove presude, stav 69).

c. Ocjena Suda

i. Nadzor nad pritvorom

107. Sud zapaža da relevantni zakoni i drugi propisi predviđaju da nadzor nad izvršenjem pritvora vrši predsjednik nadležnog suda. Međutim, relevantni zakoni i drugi propisi ne predviđaju postupak po pritužbama - pred sudom ili upravnim organom - kojim bi se ispunio uslov djelotvornosti u odnosu na pritužbe podnosioca predstavke (v. stav 73 ove presude; v. takođe *mutatis mutandis*, *Đermanović protiv Srbije*, br. 48497/06, stav 41, 23. februar 2010. godine). Uz to, CTP takođe konstatuje da ne postoji sistematičan pristup rješavanju pritužbi zatvorenika. Oni takođe navode da su posjete zatvorskim ustanovama od strane sudija, ombudsmana i nevladinih organizacija prilično rijetke i ograničene u obimu (v. stav 92 ove presude).

108. S obzirom na navedeno Sud smatra da se nadzor nad pritvorom koji vrši predsjednik nadležnog suda ne može smatrati djelotvornim domaćim pravim lijekom u tom smislu. Prigovor Vlade se u tom smislu zato mora odbiti.

ii. Ustavna žalba

109. Što se tiče pritužbe podnosioca predstavke na uslove pritvora i nedostatak medicinske njege, Sud konstatuje da se po članu 48 Zakona o Ustavnom sudu Crne Gore, ustavna žalba može predati samo protiv pojedinačnog akta koji se odnosi na nečija ljudska prava i slobode (v. stav 57 ove presude). Uzimajući u obzir da Vlada nije predstavila sudsku praksu koja bi pokazala suprotno, Sud smatra da se ustavna žalba Ustavnom sudu Crne Gore ne može smatrati dostupnim pravnim lijekom u predmetima uslova pritvora i nedostatka medicinske njege, jer ne postoji "pojedinači akt" koji se odnosi na prava podnosioca predstavke u tom smislu protiv kojega bi se mogla uložiti ustavna žalba (v. *mutatis mutandis*, *Mijušković protiv Crne Gore*, br. 49337/07, stavovi 73-74, 21. septembar 2010. godine).

110. Što se tiče pritužbe podnosioca predstavke na dužinu pritvora, Sud konstatuje da je on uložio ustavnu žalbu u ovom smislu 14. januara 2010. godine, ali da ta žalba još uvijek nije bila riješena ni tri godine nakon što je uložena (v. stav 23 ove presude). Kako je pritvor podnosioca predstavke prekinut 4. oktobra 2010. godine, a uzimajući u obzir da je postupak po njegovoj ustavnoj žalbi još uvijek bio u toku barem do marta 2013. godine Sud smatra da naknadno ispitivanje njegove ustavne žalbe od strane Ustavnog suda Crne Gore ne može da se smatra djelotvornim domaćim pravnim lijekom.

111. Prigovor Vlade stoga se mora odbiti.

3. Zaključak Suda

112. Sud konstatuje da ove pritužbe nisu bile očigledno neosnovane u smislu člana 35 stav 3 (a) Konvencije. Sud dalje konstatuje da nisu bile neprihvatljive ni po kom drugom osnovu. One stoga moraju da se proglase prihvatljivima.

B. Meritum*1. Član 3 Konvencije***a. Uslovi pritvora***i. Podnesci strana**α. Podnosilac predstavke*

113. Podnosilac predstavke žalio se na uslove pritvora. On je naveo, konkretno, da je ćelija u kojoj je bio pritvoren bila prenatrpana, i da nije imao vodu za piće i svakodnevni boravak na otvorenom (v. stavove 33 - 36 ove presude). Tvrdio je da je to vidjela i evidentirala i delegacija CPT-a 2008. godine, koja je, između otalog, posjetila i njegovu ćeliju i kojima su

se on i ostali iz njegove ćelije požalili. Sva poboljšanja koja je Vlada navela desila su se nakon posjete CPT-a i nisu relevantna za njegov predmet.

β. Vlada

114. Vlada je navela da je ćelija u kojoj je bio pritvoren podnosilac predstavke bila dimenzija 28 m². U zavisnosti od ukupnog broja pritvorenih lica u to vrijeme, obično je pet ili šest ljudi bilo pritvoreno u toj ćeliji. Samo tokom kratkog perioda je u ćeliji boravilo deset pritvorenih lica. Vlada je dalje navela da je podnosilac predstavke imao šetnje na otvorenom dva puta dnevno u trajanju od trideset minuta, ujutro i uveče i da je nad prostorom za šetnju sagrađena zaštita od kiše. Predsjednik Višeg suda je 2007. godine dozvolio da podnosilac predstavke ima tegove u svojoj ćeliji.

115. Vlada je navela da je u ljeto 2003. i 2004. godine bilo povremenih nestašica vode generalno gledano u cijelom kraju gdje je smješten zatvor u Podgorici. Međutim, te su nestašice trajale samo po nekoliko sati i nisu se dešavale svakodnevno. Od 2007. godine taj problem je riješen izgradnjom dva bunara u okviru zatvora, iz kojih je voda i hemijski i bakteriološki bezbjedna za upotrebu.

116. Vlada je dalje navela da je nakon posjete CPT-a 2008. godine zatvorska uprava preduzela niz mjera koje su imale za cilj da poboljšaju uslove u zatvorima, uključujući i istražni zatvor. Najznačajnije poboljšanje bilo je smanjenje broja lica koja su tu boravila: u vrijeme posjete CPT-a 2008. godine bilo je 568 pritvorenih lica, dok je u martu 2013. godine taj broj bio 295. Nadalje, istražni zatvor je rekonstruisan tokom 2009. i 2010. godine uklanjanjem ambulante i određene opreme, čime je stvoren prostor za novih sedam ćelija. Rekonstrukcija istražnog zatvora sa nastavila krajem 2012. godine i do marta 2013. godine prvi i drugi sprat su rekonstruisani, kao i četrdeset pet ćelija na prizemlju. Rekonstrukcija je obuhvatila i promjenu električnih, kanalizacionih i vodovodnih instalacija.

117. Većiona zatvorskih prostorija takođe je rekonstruisana i adaptirana sa ciljem da se riješi problem prenatrpanosti, uključujući i krilo za zatvorenike sa kratkim kaznama. Druge mjere obuhvatale su: rekonstrukciju kuhinje, renoviranje sportskih prostorija i otvorenih sportstih terena; povećanje broja zaposlenih, uključujući i medicinsku službu i njihovu obuku; pripremu strategije sa ciljem sprečavanja nasilja među licima lišenim slobode; osnivanje tima za medijaciju i mirno rješavanje sporova među licima lišenim slobode, kao i usvajanje novog Zakonika o krivičnom postupku i novih Pritvorskih pravila. Takođe su postojali planovi da se izgradi krilo za zatvorenike sa dugim kaznama, zatvorska bolnica i objekat za vjerske svrhe.

118. Pritvorena lica mogla su se žaliti i ombudsmanu putem kutija postavljenih u svim paviljonima zatvora koje su mogli da otvore samo službenici Kancelarije ombudsmana.

ii. Ocjena Suda

119. Sud je već izrazio stav da velika prenatrpanost predstavlja sama po sebi problem po članu 3 Konvencije (v. *Kadiķis protiv Letonije (br. 2)*, br. 62393/00, stav 52, 4. maj 2006. godine). Konkretno, utvrđena je povreda člana 3 u predmetu gdje je podnosilac predstavke bio pritvoren gotovo devet mjeseci u izuzetno prenatrpanom prostoru (10 m² na četiri osobe) sa malim pristupom dnevnoj svjetlosti, ograničenom dostupnošću tekuće vode, naročito tokom noći i jakim mirisom iz toaleta, i sa nedovoljno hrane ili hranom lošeg kvaliteta i neadekvatnom posteljinom (v. *Modarca protiv Moldavije*, br. 14437/05, stavovi 60-69, 10. maj 2007. godine).

120. Sud ponavlja da član 3 propisuje da država obezbijedi da zatvorenicima budu pritvoreni u uslovima koji su u skladu sa poštovanjem ljudskog dostojanstva, da ih način i metod izvršenja mjere ne podvrgavaju bolu i teškoćama intenziteta koji premašuje neizbježan nivo patnje koji je svojstven lišenju slobode i da, s obzirom na praktične zahtjeve zatvaranja, njihovo zdravlje i dobrobit budu adekvatno obezbijeđeni (v. *Kudla protiv Poljske [GC]*, br. 30210/96, stavovi 92-94, ECHR 2000-XI, i *Melnītis protiv Letonije*, br. 30779/05, stav 69, 28. februar 2012. godine).

121. Što se tiče ovog konkretnog predmeta Sud konstatuje tvrdnje podnosioca predstavke da je ćelija u kojoj je on bio pritvoren i koja je imala i ormare, sanitarni čvor i sto za ručavanje, imala dimenzije od 25 m² i da je tu bilo smješteno četrnaest pritvorenih lica, koja su spavala na krevetima na tri nivoa.

122. Sud konstatuje da ove tvrdnje potkrepljuje i CPT, koji u svom izvještaju zapaža "alarmantni nivo prenatrpanosti" u istražnom zatvoru u relevantno vrijeme. Konkretno, govore o ćeliji od 28 m² sa petnaest mjesta za spavanje u koju je bio smješten dvadeset i jedan muški zatvorenik, pri čemu je to bilo mnogo ispod standarda od 4 m² po osobi koje preporučuje CPT (v. stav 58 izvještaja CPT-a). Većina ćelija bile su zagušljive i vlažne, uprkos velikim prozorima i uređajima za klimatizaciju. Lica pritvorena u istražnom zatvoru boravila su u svojim ćelijama dvadeset tri ili više sati dnevno u nekim slučajevima i po nekoliko godina (v. stav 89 ove presude i relevantne stavove izvještaja CPT-a koji su tu citirani).

123. U svjetlu zapažanja CPT-a tokom njihove posjete istražnom zatvoru, a naročito u odnosu na uslove prenatrpanosti koje je konstatovao CPT, Sud nalazi neuvjerljivima tvrdnje Vlade da je podnosilac predstavke samo jednom i u kratkom vremenskom periodu bio pritvoren sa više od devet drugih lica u ćeliji od 28 m². Vlada nije, između ostalog, navela tačno kada se to desilo i koliko dugo je trajalo. Sud konstatuje da bi čak i u takvim uslovima podnosilac predstavke imao za sebe 2,8 m², što je samo po sebi dovoljno da Sud zaključi da je došlo do povrede člana 3 Konvencije (v. na primjer, presudu *Ananyev i drugi protiv Rusije*, br. 42525/07 i 60800/08, stav 148, 10. januar 2012. godine, i *Torreggiani i drugi protiv Italije*, br.

43517/09, 46882/09, 55400/09, 57875/09, 61535/09, 35315/10 i 37818/10, stav 68, 8. januar 2013. godine).

124. Sud, međutim, konstatuje uz to i priznavanje Vlade da su podnosiocu predstavke bile dozvoljene dvije tridesetominutne šetnje dnevno, kako je konstatovao i CPT, dok je relevanto zakonodavstvo predviđalo najmanje dva sata fizičke aktivnosti (v. stav 71 ove presude). Oni su takođe priznali i nestašice vode, iako navodno samo povremene. Tvrdnje stranaka razlikuju se u odnosu na pitanje da li je bunar izgrađen 2007. godine riješio ovaj problem ili ne.

125. Konstatuje se da je zatvorska uprava preduzela niz mjera sa ciljem da se poboljšaju uslovi u zatvoru, uključujući i istražni zatvor. Primjećuje se, međutim, da su te mjere preduzete tek nakon 2008. godine, i da je najznačajnije poboljšanje bilo smanjenje broja lica lišenih slobode, gje je taj broj gotovo prepolovljen do marta 2013. godine. Sud, međutim, konstatuje da je istražni pritvor podnosioca predstavke završio 4. oktobra 2010. godine i da je teško vidjeti iz argumenata koje je predala Vlada kako je to postignuto smanjenje uticalo na uslove pritvora Podnosioca predstavke dok je on bio u toku.

126. Iako je Vlada navela da je istražni zatvor renoviran 2009, 2010. i 2012. godine, Sud konstatuje da su radovi 2012. godine obavljani nakon što je završen pritvor podnosioca predstavke u tom zatvoru i da Vlada nije precizirala tačno kada je završeno renoviranje koje je preduzeto tokom 2009. i 2010. godine, ili kako je ono riješilo problem prenatrpanosti u ćeliji podnosioca predstavke. Sud dalje konstatuje u vezi sa tim da su se druga poboljšanja koja je navela Vlada odnosila na kuhinjske i sportske kapacitete, zaposlene i njihovu obuku i zakonodavne promjene. Iako su ta poboljšanja hvale vrijedna, ona nisu uticala na pitanje prenatrpanosti ćelija koje je izgleda ostalo izvor zabrinutosti i 2011. i 2012. godine (v. stav 95 ove presude).

127. U svjetlu navedenog, Sud zaključuje da je došlo do povrede člana 3 Konvencije u tom smislu.

b. Navodni nedostatak medicinske njege

i. Podnesci strana

128. Podnosilac predstavke žalio se i na nedostatak medicinske njege u pritvoru. Konkretno, on je naveo da su se zdravstveni pregledi organizovali u najboljem slučaju jednom sedmično, bez obzira na njegove potrebe. Predao je dva medicinska izvještaja u tom smislu, jedan izdat 7. marta 2006. godine i drugi 15. marta 2011. godine (v. stavove 39 i 41 ove presude).

129. Vlada je navela da je podnosioca predstavke pregledao zatvorski ljekar i niz specijalista u kliničkom centru Cne Gore. Konkretno, bol koji je on osjećao u grudima temeljito je ispitan u centru za kardiologiju 2006. i 2011. godine. On je takođe bio primjereno i brzo liječen i kod svih drugih

zdravstvenih problema na koje se žalio, kako je i konstatovano u njegovoj medicijskoj dokumentaciji. Vlada je dostavila cjelokupnu medicinsku dokumentaciju podnosioca predstavke.

ii. Relevantni principi

130. Sud ponavlja da je u članu 3 Konvencije pohranjena jedna od najtemeljnijih vrijednosti demokratskog društva. On zabranjuje u apsolutnom smislu torturu ili nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje, bez obzira na okolnosti i ponašanje žrtve (v. npr, *Labita protiv Italije* [GC], br. 26772/95, stav 119, ECHR 2000-IV). Zlostavljanje mora, međutim, da zadrži minimalni nivo težine da bi spadalo u područje koje pokriva član 3. Ocjena tog minimuma je relativna: ona zavisi od svih okolnosti predmeta, kao što je trajanje postupanja, njegove fizičke i duševne posljedice i, u nekim slučajevima pol, starost i zdravstveno stanje žrtve (v. između ostalog, *Verbiņ protiv Rumunije*, br. 7842/04, stav 63, 3. april 2012. godine, i *Gelfmann protiv Francuske*, br. 25875/03, stav 48, 14. decembar 2004. godine).

131. Sud ponavlja da kada ocjenjuje adekvatnost medicinske njege u zatvoru, on mora da zadrži, generalno ledano, dovoljno fleksibilnosti u definisanju traženih standarda medicinske njege koji moraju da zadovolje legitimne zahtjeve koje sa sobom nosi lišenje slobode ali moraju da budu kompatibilni sa ljudskim dostojanstvom i primjerenim ispunjavanjem pozitivnih obaveza države. U tom smislu obaveza je relevantnih domaćih organa da obezbijede, naročito, da dijagnoza i njega budu brzi i tačni, a da nadzor visoko stručnog medicinskog kadra bude redovan i sistematičan i da uključuje opsežnu terapijsku strategiju. Sama činjenica da se zdravstveno stanje nekog podnosioca predstavke pogoršalo, iako može, u početnoj fazi, da izazove određene sumnje u odnosu na adekvatnost postupanja prema podnosiocu predstavke u zatvoru, ne može sama po sebi biti dovoljna da bi se utvrdilo da je došlo do povrede pozitivne obaveze države po članu 3 Konvencije ako, sa druge strane, može da se utvrdi da su relevantni domaći organi pravovremeno pružili svu razumno dostupnu medicinsku njegu u savjesnim nastojanjima da spriječe razvoj bolesti o kojoj je riječ (v. između ostalog presudu u predmetu *Jashi protiv Gruzije*, br. 10799/06, stav 61, 8. januar 2013. godine, i *Fedosejevs protiv Letonije* (dec.), br. 37546/06, stav 47, 19. novembar 2013. godine).

iii. Ocjena Suda

132. Konstatuje se da podnosilac predstavke kada je uhapšen nije imao nikakvih oboljenja niti specijalnih stanja. Stoga, njemu nije bio potreban redovan ili specijalizovani medicinski nadzor ili praćenje brzine napredovanja bilo koje bolesti u to vrijeme (v. stav 38 ove presude; v. takođe i, *a contrario*, *Kozhokar protiv Rusije*, br. 33099/08, stav 108, 16. decembar 2010. godine).

133. Nezadovoljstvo podnosioca predstavke medicinskom njegom koju je dobijao u pritvoru u suštini leži u činjenici da su se zdravstveni pregledi navodno organizovali samo jednom sedmično, bez obzira na njegove potrebe i, implicitno, da mu nisu bila pružena potrebna kardiološka ispitivanja (v. stav 128 ove presude).

134. U tom smislu, Sud konstatuje da je tokom pritvora podnosilac predstavke pregledan niz puta od strane različitih specijalista i da je primjereno dobio potrebno liječenje. Jedini put kada nije prošao dalje specijalističke preglede bio je u martu 2006. godine (v. stav 36 ove presude). Međutim, nema indikacija u spisima predmeta da je preporučeno ispitivanje bilo hitno ili da bi bez njega podnosilac predstavke bio prepušten značajnom bolu, ili bilo kakvom bolu zapravo (v. *mutatis mutandis*, *Wenerski protiv Poljske*, br. 44369/02, stav 64, 20. januar 2009. godine). Nema dokaza u spisima predmeta da je u bilo kojoj drugoj prilici podnosiocu predstavke bila potrebna ili bila uskraćena bilo kakva medicinska pomoć - a kamoli neophodna i hitna - i da mu je zbog toga izazvana patnja. U vezi sa tim, konstatuje se da je u martu 2011. godine podnosioca predstavke primjereno i temeljito pregledao kardiolog u kliničkom centru Crne Gore (v. stav 42 ove presude). Podnosilac predstavke, sa svoje strane, nije objasnio detaljno i ubjedljivo zašto smatra da medicinsko liječenje koje je dobio nije bilo adekvatno ili zašto je na bilo koji drugi način predstavljalo povredu garancija iz člana 3 Konvencije.

135. U ovim okolnostima, na osnovu dokaza pred Sudom i ocjenjujući relevantne činjenice u cjelini, Sud nalazi da to što vlasti nisu obezbijedile dalje medicinsko ispitivanje u martu 2006. godine nije bilo na dovoljnom nivou težine da bi predstavljalo povredu člana 3 Konvencije (v. *Kudla*, citirano ranije u tekstu ove presude, stav 99; *Matencio protiv Francuske*, br. 58749/00, stav 89, 15. januar 2004. godine; *Filip protiv Rumunije*, br. 41124/02, stavovi 39-44, 14. decembar 2006. godine).

136. S obzirom na navedeno, Sud zaključuje da nije došlo do povrede člana 3 Konvencije u ovom smislu.

2. Član 5 stav 3 Konvencije

a. Podnesci strana

137. Podnosilac predstavke žalio se na dužinu kontinuiranog lišenja slobode između 27. juna 2002. godine i 21. marta 2011. godine, kada je relevantna odluka suda postala pravosnažna.

138. Vlada je osporila tvrdnju podnosioca predstavke. Vlada je navela da je relevantni period počeo 20. aprila 2004. godine kada je podnosilac predstavke izručen Crnoj Gori i trajao do 26. aprila 2011. godine kada mu je uručena pravosnažna presuda i kada je prebačen u zatvor.

139. Vlada je navela da je lišenje slobode podnosioca predstavke bilo srazmjerno legitimnom cilju obezbjeđivanja njegovog prisustva na suđenju i

time sprovođenja krivičnog postupka. Nije bilo sumnje da bi on mogao pobjeći, pošto je već bio u bijegu ranije i uhapšen je prema međunarodnoj potjernici. Oduzimanje njegovog pasoša ne bi bilo dovoljno jer kada je ranije pobjegao iz zemlje ilegalno je prešao granicu. S obzirom na okolnosti ovog predmeta Vlada je smatrala da ni jemstvo, a ni bilo koja druga alternativna mjera ne bi bili djelotvorni.

140. Lišenje slobode podnosioca predstavke takođe je na primjeren način bilo preispitivano u razumnim intervalima i odluke sudova da se ono produži bile su razumne i u skladu sa zakonom, pošto su i dalje postojali relevantni i dovoljni razlozi za zaštitu javnog interesa, koji je prevladao nad pretpostavkom nevinosti u odnosu na podnosioca predstavke.

b. Relevantni principi

141. Sud ponavlja da istrajno postojanje razumne sumnje da je uhapšeno lice počinilo krivično djelo predstavlja *conditio sine qua non* za zakonitost nastavljenog pritvora, ali nakon određenog proteka vremena taj uslov više nije dovoljan. Sud mora da ustanovi da li su drugi osnovi koje su navele sudske vlasti i dalje opravdavale lišenje slobode. Kada su takvi osnovi "relevantni" i "dovoljni" Sud mora da se uvjeri i da su domaće vlasti pokazale "posebnu marljivost" u sprovođenju postupka. Složenost i posebne karakteristike istrage faktori su koje treba uzeti u obzir u tom smislu (v. npr. *Solmaz protiv Turske*, br. 27561/02, stav 40, 16. januar 2007. godine).

142. Iako je ranije bjekstvo faktor koji treba uzeti u obzir (v. *Punzelt protiv Republike Češke*, br. 31315/96, stav 76, 25. april 2000. godine), Sud ponavlja da rizik da bi optuženi mogao pobjeći ne može da se cijeni izolovano. Drugi faktori, naročito oni koji su u vezi sa njegovim ili njenim karakterom, moralom, domom, zanimanjem, imovinom, porodičnim vezama i svim vrstama veza sa zemljom u kojoj je krivično gonjen mogu ili da potvrde postojanje rizika od bjega ili da učine taj rizik tako malim da ne može da opravda lišenje slobode do suđenja. Međutim, rizik bjekstva nužno se smanjuje kako prolazi vrijeme provedeno u pritvoru jer vjerovatnoća da će vrijeme provedeno u pritvoru biti odbijeno od zatvorske kazne koju pritvoreno lice može da očekuje ako bude osuđeno vjerovatno će učiniti mogućnost budućeg zatvora manje zastrašujućom i smanjiti njegovo iskušenje da pobjegne (v. *Neumeister protiv Austrije*, 27. jun 1968. godine, stav 10, Serija A br. 8).

143. Čak i ako je lišenje slobode opravdano po članu 5 stav 3, može se govoriti o povredi te odredbe ukoliko se pritvor optuženog produži preko razumnog vremena zbog toga što postupak nije sproveden sa traženom ekspeditivnošću, jer član 5 stav 3 propisuje da prema pritvorenom licu vlasti moraju pokazati "posebnu marljivost u sprovođenju postupka" (v. *Herczegfalvy protiv Austrije*, 24. septembar 1992. godine, stav 71, Serija A br. 244). Iako dugi periodi lišenja slobode ne predstavljaju automatski povredu člana 5 stav 3, Sud konstatuje da obično izuzetne okolnosti mogu

da opravdaju duge periode lišenja slobode (v. na primjer *Chraidi protiv Njemačke*, br. 65655/01, stavovi 46-48, ECHR 2006-XII).

c. Ocjena Suda

144. Sud ponavlja da u određivanju dužine pritvora prije suđenja po članu 5 stav 2 Konvencije, period koji treba uzeti u obzir počinje danom kada je optuženi odveden u pritvor i završava danom kada je potvrđena optužba, čak i ako samo od prvostepenog suda (v. *Panchenko protiv Rusije*, br. 45100/98, stav 90, 8. februar 2005. godine, i *Labita protiv Italije* [GC], br. 26772/95, stavovi 145 i 147, ECHR 2000-IV).

145. Shodno tome, period koji treba uzeti u obzir u slučaju podnosioca predstavke sastojao se od dva zasebna perioda: (1) od 3. marta 2004. godine kada je Konvencija stupila na snagu u odnosu na tuženu državu (v. *Jablonski protiv Poljske*, br. 33492/96, stavovi 65-66, 21. decembar 2000. godine), do osuđujuće presude od 10. aprila 2009. godine; i (2) od 29. januara 2010. godine, kada je osuđujuća presuda ukinuta u postupku po žalbi, do kasnije osuđujuće presude od 4. oktobra 2010. godine (v. *Dermanović protiv Srbije*, citirano ranije u tekstu ove presude, stavovi 67-68).

146. Pošto Sud treba da da globalnu ocjenu akumuliranog perioda pritvora po članu 5 stav 3 Konvencije kada ocjenjuje razumnost dužine istražnog pritvora podnosioca predstavke (v. *Solmaz protiv Turske*, citirano ranije u tekstu ove presude, stavovi 36-37), period koji treba uzeti u obzir u slučaju podnosioca predstavke iznosi pet godina osam mjeseci i petnaest dana.

147. Sud konstatuje da je u trenutku kada je određen prvobitni pritvor postojala razumna sumnja da je podnosilac predstavke usmrtio X. Pritvor je određen zbog opasnosti da bi on mogao pobjeći zbog činjenice da je i ranije bio u bijegu. Kasnije odluke da se pritvor produži donošene su tako da se uzme u obzir težina krivičnog djela za koje je podnosilac predstavke bio optužen, kazna koja mu je mogla biti izrečena, te lične okolnosti (v. stavove 25, 27 i 28 ove presude).

148. Sud smatra da su razlozi koje su navele domaće vlasti sigurno relevantni. Međutim, u posebnim okolnostima ovog predmeta Sud ne smatra da je neophodno ispitivati da li su bili i dovoljni, ni da li je trebalo da domaće vlasti uzmu u obzir uz to i alternativne mjere da se obezbijedi pristupstvo podnosioca predstavke na suđenju pošto se predmetni krivični postupak nije vodio traženom brzinom, što su priznali i sami domaći sudovi (v. stav 22 ove presude), i što se propisuje članom 5 stav 3 (v. *Herczegfalvy*, citirano ranije u tekstu ove presude, stav 71). Pošto nije bilo izuzetnih okolnosti u ovom predmetu koje bi mogle da opravdaju tako dug postupak (uporedi za razliku od toga predmet *Chraidi protiv Njemačke*, citirano ranije u tekstu ove presude, stavovi 43-45), Sud smatra da je pritvor podnosioca predstavke koji je trajao duže od pet godina bio produžen preko razumnog

vremena (v. *Korchuganova protiv Rusije*, br. 75039/01, stavovi 71 *in limine* i 77, 8. juna 2006; *I.A. protiv Francuske*, 23. septembar 1998, stavovi 98 i 112, *Izveštaji o presudama i odlukama* 1998-VII; i *Khudoyorov protiv Rusije*, br. 6847/02, stavovi 175 i 189, ECHR 2005-X (izvodi)).

149. Shodno tome utvrđuje se da je došlo do povrede člana 5 stav 3 Konvencije.

II. NAVODNA POVREDA ČLANA 6 KONVENCIJE

150. Po članu 6 Konvencije podnosilac se žalio na dužinu krivičnog postupka, kao i na pravičnost i ishod.

A. Dužina postupka

151. Sud ponavlja da fizičko lice ne može više tvrditi da je žrtva povrede Konvencije kada domaće vlasti priznaju, bilo izričito, bilo u suštini, povredu Konvencije i obezbijede pravno zadovoljenje (v. *Eckle protiv Njemačke*, 15. jul 1982. godine, stav 66, Serija A br. 51). S obzirom na činjenicu da je Vrhovni sud izričito priznao da je krivični postupak protiv podnosioca predstavke bio nerazumno dug i dosudio mu 2.000 eura po tom osnovu, Sud smatra da on ne može više da tvrdi da ima status žrtve.

152. Iako ustavna žalba podnosioca predstavke u tom smislu još uvijek nije riješena, Sud je već izrazio stav da se ustavna žalba ne može smatrati djelotvornim pravnim lijekom za dužinu postupka i da stoga nije nužno da se taj pravni lijek iscrpi (v. *Boucke protiv Crne Gore*, br. 26945/06, stavovi 76-79, 21. februar 2012. godine).

153. Slijedi da je ova pritužba nespojiva *ratione personae* sa odredbama Konvencije u okviru značenja člana 35 stav 3 (a) i da mora da bude odbačena u skladu sa članom 35 stav 4.

B. Pravičnost i ishod postupka

154. Iako Sud konstatuje da je podnosilac predstavke povukao svoju ustavnu žalbu u ovom smislu, Sud ne smatra da je nužno da ispita djelotvornost navedenog pravnog lijeka pošto, u svakom slučaju, u svjetlu cjelokupnog materijala koji ima u svom posjedu, i u mjeri u kojoj stvari na koje se pritužbe odnose jesu u okviru njegovih nadležnosti, Sud nalazi da one ne ukazuju na postojanje bilo kakve povrede prava i sloboda izloženih u Konvenciji ili Protokolima uz nju.

155. Slijedi da su ove pritužbe očigledno neosnovane i moraju se odbaciti prema članu 35 stavovi 3 (a) i 4 Konvencije.

III. NAVODNA POVREDA ČLANA 14 KONVENCIJE I ČLANA 1 PROTOKOLA BR. 12

156. Podnosilac predstavke takođe se žalio po članu 14 Konvencije i članu 1 Protokola br. 12 uz Konvenciju da Zakon o krivičnom postupku iz 1977. godine koji je na njega primijenjen nije ograničio trajanje njegovog pritvora, dok bi Zakonik o krivičnom postupku iz 2003. godine to učinio.

157. Sud ponavlja da nije njegov zadatak da izvrši reviziju relevantnog prava i prakse *in abstracto*, već da utvrdi da li je način na koji su oni uticali na podnosioca predstavke doveo do povrede Konvencije (v. *mutatis mutandis, Padovani protiv Italije*, 26. februar 1993. godine, stav 24, Serija A br. 257-B), tj. da li je lišenje slobode Podnosioca predstavke bilo predugo ili nije, što je pitanje koje je ispitano u stavovima 144 do 150 ove presude. U mjeri u kojoj se može shvatiti da se podnosilac predstavke takođe implicitno žalio da Zakonik o krivičnom postupku iz 2003. godine nije bio primjenjen na njegov predmet, Sud konstatuje da relevantne odredbe jasno predviđaju da se taj Zakonik primjenjuje samo na postupke pokrenute nakon 6. aprila 2004. godine (v. stavove 70 i 76 ove presude), dok je postupak protiv podnosioca predstavke pokrenut prije tog datuma (v. stav 10 ove presude). Slijedi da je ta pritužba očigledno neosnovana i da se mora odbaciti po članu 35 stavovi 3 (a) i 4 Konvencije.

IV. PRIMJENA ČLANA 41 KONVENCIJE

158. Član 41 Konvencije glasi:

“Kada Sud utvrdi povredu Konvencije ili protokola uz nju, a unutrašnje pravo Visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo djelimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj strani”

159. Podnosilac predstavke tražio je sumu od 300.000 eura (EUR) na ime naknade materijalne štete.

160. Vlada je osporila zahtjev podnosioca predstavke kao neosnovan, nerealan i suprotan sudskoj praksi Suda.

161. Sud ne vidi nikakvu uzročno-posljedičnu vezu između utvrđene povrede i navedene materijalne štete i zbog toga odbacuje ovaj zahtjev. Kako podnosilac predstavke nije podnio zahtjev za nadoknadu nematerijalne štete ili troškova i izdataka, Sud smatra da nema potrebe da mu se dosuđuje bilo kakva suma po tom osnovu.

IZ TIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO

1. Proglašava pritužbe u odnosu na uslove pritvora, nedostatak medicinske njege u pritvoru i dužine pritvora prihvatljivima, a ostatak predstavke neprihvatljivim;
2. *Nalazi* da je došlo do povrede člana 3 Konvencije u odnosu na uslove pritvora;
3. *Nalazi* da nije bilo povrede člana 3 Konvencije u odnosu na medicinsku njegu u pritvoru;
4. *Nalazi* da je došlo do povrede člana 5 stav 3 Konvencije;
5. Odbacuje zahtjev podnosioca predstavke za pravičnim zadovoljenjem.

Sačinjeno na engleskom jeziku i dostavljeno u pisanoj formi 22. jula 2014. godine, po pravilu 77 stavovi 2 i 3 Poslovnika Suda.

Abel Campos
Zamjenik sekretara

Guido Raimondi
Predsjednik